

Birokrātisko nastu valdība samazinājusi par 132,34 miljoniem eiro

Valdība un ministrijas 16 mēnešu laikā birokrātisko slogu samazinājušas par iespaidīgiem 137,047 milj. eiro, vienlaikus tas gan pieaudzis par 4,7 milj. eiro, kas šī sloga samazinājuma saldo padara nedaudz mazāku

Māris Kirsons

Šādu informāciju pēc Valsts kancelejas datiem Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības lietu komisijas sēdē rādīja Birokrātijas mazināšanas rīcības grupas vadītājs Jānis Endziņš. Viņš norādīja, ka būtiskākais ir saprast, vai birokrātiskais slogs aug vai tieši pretēji – samazinās, un šāds mērījums tiek veikts pēc katras Ministru kabineta sēdes. J. Endziņš skaidroja, ka tas tiek mērīts pēc Nīderlandē izstrādātas un starptautiski (OECD) atzītas sistēmas (formula, pēc kuras izrēķina, kādu slogu rada konkrētais regulējums visai videi gada laikā) – metodoloģijas, pēc kuras strādā Eiropas Komisija. Sākotnēji ekspertu līmenī tiek noteikts, cik daudz laika (30, 45, 60 minūtes vai vairāk) nepieciešams vienas anketas sagatavošanai – aizpildīšanai, kas tiek reizināts ar tādu aizpildīšanu prasīto reižu skaitu gadā (ja reizi mēnesī, tad reizina ar 12), ko reizina ar vidējās stundas darba samaksu darbiniekam, kurš šādu anketu aizpilda, ko reizina ar subjektu skaitu, kam ir pienākums šādu atskaiti iesniegt. “Tā tiek iegūta cena, ko samaksā uzņēmēji vienā gadā,” stāstīja J. Endziņš. Viņš norādīja, ka, veicot šādu aprēķinu, var iegūt, kāda ir tikai vienas veidlapas aizpildīšanas ietekme naudas izteiksmē. “Faktiski vienas veidlapas aizpildīšana gada laikā prasa ievērojamas naudas summas, kas gan nav no valsts budžeta, bet tā ir nauda, kuru nosvilina privātuzņēmēji vai iedzīvotāji, lai izpildītu normatīvu prasību slogu,” skaidroja J. Endziņš.

Čempione – Ekonomikas ministrija

Valsts kancelejas dati rāda, ka no 2025. gada 1. janvāra vislabākos rezultātus uzrāda Ekonomikas ministrija, kura birokrātisko slogu līdz 2026. gada 22. aprīlim bija samazinājusi par 135,36 milj. eiro, un tas

panākts, veicot izmaiņas saistībā ar būvniecību un nekustamo īpašumu sfērā. Otrs lielākais samazinājums ir padevies Satiksmes ministrijai par nepilniem 70 000 eiro un Veselības ministrijai par nedaudz vairāk kā 64 000 eiro. Finanšu ministrija slogu samazinājusi par 11 438 eiro. Tajā pašā laikā birokrātiskais slogs pieaudzis Zemkopības ministrijai par 2,845 milj. eiro, Klimata un enerģētikas ministrijai par 1,275 milj. eiro, Kultūras ministrijai par nedaudz vairāk kā 21 000 eiro, Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrijai par 19 000 eiro. Savukārt birokrātiskā sloga izmaiņas ar nulli novērtētas Labklājības, Izglītības, Tieslietu, Ārlietu un Aizsardzības ministrijai. “Dažas ministrijas pagaidām vēl arvien šmaucas, taču, lai aprēķinā ietvertu visu, valdība ir pieņēmusi grozījumus Ministru kabineta kārtības rullī, ka valdībā virzītie tiesību akti, kuri skar administratīvo slogu, ir obligāti saskaņojami ar Valsts kanceleju, kas nozīmē, ka perspektīvā varēsim noraut rokasbremzi tiem projektiem, kuriem nebūs izrēķinātas birokrātiskā sloga izmaiņas,” skaidroja J. Endziņš. Viņš gan piebilda, ka bez administratīvā sloga (regulējuma) iztikt jau nav iespējams. “Uzstādījums ir mazināt esošo slogu, apgrūtināt jauna sloga rašanos un darīt visu, lai ikviena iestāde saimnieko pati,” atgādināja J. Endziņš.

Saeimas darbība ārpus uzskaites

Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības lietu komisijas priekšsēdētājs Oļegs Burovs jautāja par birokrātiskā sloga skaitīšanas metodiku, jo pēc piecu deputātu ierosinājuma komisijā tiek skatīti grozījumi, kuri ļaus būvniecību sadalīt posmos, kas ļauj ietaupīt trīs līdz pat sešus mēnešus un milzīgas summas naudas izteiksmē. “Ir arī vairāku Saeimas deputātu priekšlikumi citos (piemēram, Arhīvu) likumos, kas samazina birokrātiskās prasības, taču, ja to neietver birokrātiskā sloga saldo bilancē, tad ir citāds rezultāts,” uzsvēra O. Burovs. J. Endziņš atzina, ka Saeimas darbības (esošo likumu grozījumu vai jaunu pieņemšana) pašlaik administratīvā sloga izmaiņās nav ietvertas, bet tas būtu jādara.

O. Burovs jautāja par to, kam uzticēt Saeimas administratīvā sloga rēķināšanu. J. Endziņš solīja iesniegt priekšlikumus par to, kā un kam to darīt. Saeimas deputāts Andrejs Ceļapīters atgādināja, ka vairāk nekā 90% administratīvā sloga rodas ministrijās un Ministru kabinetā, ko Saeimā apstiprina, pat neizvērtējot šo slogu, taču tas būtu jānovērtē Valsts kancelejai, bet pārējais ir deputātu iniciatīvas, kuru ietekmi uz administratīvo slogu varētu novērtēt Saeimas analītiskais dienests.

J. Endziņš arī vērsa uzmanību, ka nereti MK uz Saeimu atsūta likumprojektu, kurš tā vērtēšanas laikā apaug ar daudzām dažādām niansēm, kādu tam nav bijis izskatīšanas laikā valdībā, taču tādējādi mainās tā sākotnējais administratīvā sloga novērtējums – ietekme.

Iestāžu iekšējā birokrātija dedzina valsts naudu

Saeimas deputāts Ingmārs Līdaka vērsa uzmanību, ka līdztekus administratīvā sloga ietekmei uz iedzīvotāju, uzņēmēju ir arī gigantisks iekšējais administratīvais slogs valsts iestādēs (ministrijās). Kā piemēru viņš minēja Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministriju, kura pārveidoja Nacionālo botānisko dārzu no atvasinātas publiskas personas par valsts tiešās pārvaldes iestādi, pievienojot to Dabas aizsardzības pārvaldei. “Ja pirms šīs pārmaiņas par ekskursiju skolai rēķinu varēja izrakstīt grāmatvede uz vietas, tad tagad ir vajadzīgas četras vīzas, kamēr tas nonāk Valsts kasē, kura vēl zvana un interesējas, par ko tad attiecīgais rēķins ir izrakstīts, kā rezultātā četru vīzu saņemšanai paiet četras dienas,” skaidroja I. Līdaka. Viņš norādīja uz vēl vienu iekšējās birokrātijas piemēru, proti, lai iegādātos 10 pirkstiņu baterijas, iestādes darbinieks iepriekš varēja doties uz veikalu un tās iegādāties, atnest čeku uz grāmatvedību un saņemt naudu par iegādāto preci, tagad ir vajadzīgas trīs vīzas, ir nepieciešams veikt bateriju cenu izvērtējumu (salīdzinājumu) starp dažādiem tirgotājiem ar protokolu, un vēl ir nepieciešams līgums par to piegādi. “Tā apkarojam birokrātiju. To, ko viens cilvēks iepriekš varēja paveikt 15 minūtēs, šodien dara četri vai pieci cilvēki četras dienas, tā dedzinām budžeta naudu, kaut arī to varētu nedarīt,” norādīja I. Līdaka.

O. Burovs atzina, ka tieši to pašu varētu pateikt ikvienas skolas direktors.

J. Endziņš vērsa uzmanību, ka pašlaik vēl netiek vērtēta pašvaldību noteikumu ietekme, kuri arī rada administratīvo slogu, pie kura būs jāstrādā.

Jāsamazina par miljardu eiro

Eiropā tiek uzskatīts, ka administratīvais slogs ir robežās 4 līdz 12% no IKP, kas ir milzīga atšķirība. Pēc ekspertu pieņēmuma birokrātiskais slogs Latvijā esot virs Eiropas vidējā. “Ja pieņemam, ka ekspertu vērtējumā Latvijā birokrātiskais slogs ir 10% no IKP, tad pēc 2025. gada datiem kopējais administratīvais slogs ir 4,3 miljardi eiro,” stāstīja J. Endziņš. Ja

Latvijā ir vēlme to samazināt par 25%, tad tam naudas izteiksmē ir jābūt nedaudz lielākam par vienu miljardu eiro. “Tas arī būtu optimālais apjoms, kuru vajadzētu nograuzt aptuveni triju gadu laikā,” skaidroja J. Endziņš. Viņš atzina, ka, no vienas puses, tas varbūt šķiet ļoti liels skatilis, bet, no otras puses, tā nav valsts budžeta nauda, bet gan iedzīvotāju un uzņēmēju patērētais laiks, kas maksā naudu. “Mērķis ir, lai 2028. gada 31. decembrī varam ziņot par birokrātiskā sloga samazināšanu par nedaudz vairāk kā vienu miljardu eiro, un pašlaik var secināt, ka 13% no plāna jau ir paveikts, un vēl jāveic desmit reformas, kādas tiek īstenotas būvniecībā un nekustamo īpašumu jomā, tad naudas izteiksmē mērķis būs sasniegts,” skaidroja J. Endziņš. Viņš norādīja, ka pašlaik viens no mazajiem darbiem ir biznesam iesniedzamo pārskatu nograušana. “Izdrukāju, cik daudz vienā gadā jāiesniedz dažādu pārskatu vienam autoservisam, nosvēru – 1,55 kg, un tajos ir nevis bildes, bet gan datu masīvi,” skaidroja J. Endziņš. Viņš atgādināja, ka šis vairāk nekā kilograms atskaišu dedzina privātuzņēmēju naudu, jo kādam tie dati ir jāsaraksta un jāiesniedz.

Izmantos mākslīgo intelektu

Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības lietu komisijas sēdē izskanēja priekšlikums Birokrātijas apkarošanas grupai kopīgi ar Mākslīgā intelekta centru izstrādāt analītisko risinājumu, kas ļauj identificēt gadījumus, kad ES obligātās prasības Latvijas normatīvajos aktos ir ieviestas pārmērīgi vai paplašinātā apmērā.

Vēl ir neskartas dimensijas

“Grūti spriest par administratīvā sloga sarukumu vairāk nekā 130 miljonu eiro apmērā, jo biedru aptauja neko tādu nerāda, taču, ja nekustamo īpašumu attīstītājiem tiek dota iespēja projektus īstenot ātrāk, tad tas ir pozitīvi,” situāciju vērtē LDDK ģenerāldirektors Kaspars Gorkšs.

Viņš norāda, ka administratīvā sloga un vienlaikus birokrātiskā sloga samazināšanai ir jāatspoguļojas gan uzņēmēju, gan iedzīvotāju, gan arī valsts iestāžu mazākā darba apmērā un tam patērētajā laikā.

“Ja valsts kaut ko neprasa, tad uzņēmēji negatavo attiecīgus dokumentus, tādējādi netērē laiku un naudu, tad arī attiecīgā iestāde neprasa attiecīgus dokumentus, tos nepārbauda un ietaupa valsts budžeta līdzekļus, kas

valsts budžeta deficīta apstākļos komplektā ar pieaugušajām procentlikmēm valsts parāda apkalpošanai un nemitīgi pieaugošajām sabiedrības vajadzībām pēc veselības aprūpes, drošības u.tml. ir ļoti būtiski, lai nebūtu pēc brīža jāatgriežas pie nodokļu likmju paaugstināšanas vai kādu nodokļu atlaižu apcirpšanas vai pat atcelšanas,” skaidro K. Gorkšs. Viņš atgādina, ka administratīvo slogu rada vairāki slāņi – ES direktīvas un regulas, kuras Latvijā nereti ievieš ar virsnormatīvu prasībām, Latvijas valdības sagatavotie normatīvie akti un to uzlabojumi, kurus nereti mēdz veikt Saeima, kā arī valsts pārvaldes iekšējie formulāri, kuri regulē iestāžu, tostarp pašvaldību un to institūciju, darbību. “Situācijā, kad aizejošās valdības mantojums nākamajos gados ir valsts budžets ar negatīvu fiskālo telpu, valdības izdevumu mazināšana un birokrātijas mazināšana ir divi no būtiskiem aspektiem, lai rastu līdzekļus pieaugošajām vajadzībām, kā, piemēram, drošībai un veselības aprūpei,” uzsver K. Gorkšs. Viņš atgādina, ka, neraugoties uz kopējo Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju skaita kritumu, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanos un sabiedrības novecošanos, aizņemtās darba vietas sabiedriskajā sektorā ir saglabājušās nemainīgas un Latvijas vispārējie valdības izdevumi bija 46,1% pret IKP. “Lai rastu līdzekļus, būs nepieciešamas strukturālas izmaiņas, likvidējot un konsolidējot funkcijas, kas ietvers arī štatu samazināšanu,” tā K. Gorkšs. Viņš atgādina, ka Latvijas valdība, tieši tāpat kā Eiropas Savienība kopumā, ir apņēmusies samazināt birokrātisko slogu par 25%, jo tam ir būtiska ietekme uz ES uzņēmēju konkurētspēju ārpus ES.

Eiropas šķautnes

Par pārmērīgu birokrātisko slogu un tā negatīvo ietekmi uz ES mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspēju runā pērnā gada februārī Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas (EESK) rakstītais atzinums.

EESK atzinīgi vērtē Eiropas Komisijas uzsāktās iniciatīvas, kuru mērķis ir samazināt regulatīvo slogu. Tomēr tiek secināts, ka it īpaši mazie un vidējie uzņēmumi saskaras ar dubultām un trīskāršām likumdošanas prasībām un sankcijām, ko rada papildu regulējuma vilnis un spēkā esošās prasības. Empīriskie pētījumi, uzņēmumu aptaujas, kā arī Mario Dragi un Enriko Letta ziņojumi apstiprina, ka birokrātiskais slogs pastāvīgi pieaug uz patērētāju, produktivitātes, darba vietu radīšanas un globālās tirdzniecības rēķina.

Arī novērtējums par to, kā Komisija īstenojusi 2019. gada brīvprātīgo apņemšanos ievērot principu viens pieņemts – viens atcelts, liecina, ka ES likumdošanas process ir pārslogots. Eiropas Parlaments, kas parasti pastiprina tiesību aktu stingrību, sūdzējās par šī principa neievērošanu, un uz to norādīts arī Mario Dragi ziņojumā, kurā aprēķināta attiecība 2,5 pret 1. Par pārmērīgas birokrātijas radīto laika un izmaksu slogu īpaši sūdzas ražošanas, viesmīlības un lauksaimniecības nozares mazie un vidējie uzņēmumi un to darbinieki. 2023. gadā 55% MVU norādīja, ka to lielākā problēma ir regulatīvie šķēršļi un administratīvais slogs. Valstu līmenī veiktie apsekojumi apliecinājuši, ka ir ievērojami palielinājušās izmaksas un laiks, kas jāveltī sarežģītākai birokrātijai.

Birokrātijas kā uzņēmumu atrašanās vietu ietekmējoša faktora straujais pieaugums ir atspoguļots arī Mario Dragi ziņojumā, kurā norādīts uz regulējuma asimetriju, ar ko saskaras ES uzņēmumi salīdzinājumā ar konkurentiem Ķīnā vai ASV. Regulatīvais slogs Eiropas uzņēmumiem ir liels un turpina augt, raksta M. Dragi. Saskaņā ar Eiropas Investīciju bankas aptauju 61% Eiropas uzņēmumu uzskata, ka (pārmērīgs) regulējums ir būtisks ilgtermiņa šķērslis ieguldījumiem.

Visi tiesību akti, kas tiek uzskatīti par pārmērīgiem, uzņēmumiem rada papildu izmaksas. Tas novirza līdzekļus, kurus citādi varētu izmantot inovācijai un ieguldījumiem cilvēkkapitālā, lai palielinātu pievienoto vērtību, potenciāli palielinot gan uzņēmumu peļņu, gan kompensāciju darba ņēmējiem, norādīts Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinumā.

Jāatgādina, ka TOP 500 2024. gada izdevumā Metālapstrādes un mašīnbūves rūpniecības asociācijas valdes priekšsēdētājs Toms Grīnfelds uzsvēra, ka tieši Eiropas birokrācija un pārspīlētais regulējums ir izvirzīts kā centrālais jautājums Eiropas Inženierozaru asociācijas (ORGALIM) padomes 2024. gada 30. oktobrī pieņemtajā Helsinku deklarācijā.

Tajā pievērsta uzmanību faktam, ka laika posmā no 2019. līdz 2024. gadam ASV federālā līmenī ir pieņēmušas 3500 tiesību aktus, kamēr Eiropas Savienība šajā laika posmā ir pieņēmusi 13 000 tiesību aktu, proti, gandrīz četras reizes vairāk.

Jāsāk no uzslāņotajām prasībām

Finanšu nozares asociācijas valdes priekšsēdētājs Uldis Cērps ir nosūtījis Birokrātijas mazināšanas rīcības grupai priekšlikumus birokrātijas mazināšanai. Vēstulē norādīts, ka banku sistēmas konkurētspēja arvien vairāk atpaliek no citiem globālajiem finanšu centriem. Viens no būtiskākajiem iemesliem ir banku sektora pārmērīga regulācija, kas negatīvi ietekmē finansējuma cenu, tā daudzveidību, finanšu pakalpojumu pieejamību klientiem un banku iespējas ieguldīt inovācijās un digitālajā attīstībā. Tas pilnā mērā attiecas arī uz Latvijas bankām, kurām papildus Eiropas regulācijām tiek piemērots Latvijas nacionālais regulējums, ko angļu valodā apzīmē ar terminu regulatīvā uzslāņošana. Šīs uzslāņotās papildu prasības gan sadārdzina finanšu pakalpojumus Latvijā, gan arī fragmentē ES kopējo tirgu un apgrūtina jaunu tirgus dalībnieku ienākšanu Latvijas tirgū.

Finanšu nozares asociācija koncentrējas uz būtiskiem uzlabojumiem banku regulācijā.

Proti, ieviešot ES tiesību aktus, jāizvairās no papildu prasību ieviešanas (regulatorās uzslāņošanas), ieviešot prasības tikai ES noteiktajā minimālajā apjomā.

Pretcikliskais kapitāla buferis, par kura lielumu lemj Latvijas Banka, jānosaka 0% apjomā ekonomiskā cikla vidū (pie normālas ekonomikas attīstības, kad nav vērojamas ne pārkaršanas, ne krīzes pazīmes). Jāveicina izmaiņas ES regulējošos aktos, lai otrā pīlāra kapitāla prasību (P2R) finansiālu grūtību gadījumā būtu iespējams no minimālās prasības pārvērst par buferi. Attiecībā uz tām banku grupām, kuru meitasuzņēmumi darbojas Latvijā, jāmazina regulatorie šķēršļi kapitāla un likviditātes mobilitātei grupas ietvaros. U. Cērps aicina ieviest principu, ka informāciju valsts iestādēm bankas sniedz tikai vienreiz. Pēc tam valsts iestādes apmainās ar šo informāciju savā starpā. Jākonsolidē pārskatu iesniegšanas prasības Latvijas Bankai un citām valsts iestādēm. Jānodrošina, lai bankām to darbībai nepieciešamie dati no valsts reģistriem ir pieejami caur vienu kanālu. Konsekventi jāturpina pilnībā piemērot riskos balstītu pieeju naudas atmazgāšanas un terorisma finansēšanas novēršanas jomā – jāsamazina formālo prasību apjoms zema riska klientiem; ieviešot jauno ES tiesību aktu pakotni naudas atmazgāšanas novēršanas jomā, nepiemērot papildu nacionālās prasības (regulatīvo uzslāņojumu).

Jāatzīst, ka pilnībā digitāli procesi un biznesa modeļi ir pamata standarts banku pakalpojumos. Jāatceļ regulējums par banku filiāļu atvēršanu

obligātā kārtā valsts reģionos. Jāļauj pašām bankām izvēlēties, kur atvērt filiāles, un lemt par to, vai turpināt darbu obligātā kārtā atvērtajām vairāk nekā 20 filiālēm. Jāatceļ reklāmas ierobežojumi banku pakalpojumiem, it īpaši kreditēšanas pakalpojumiem. Jāievieš tikai ES tiesību aktu prasības, nepiemērojot papildu nacionālās prasības (regulatīvais uzslāņojums). Pastāvīgi jāpārskata un jāatceļ novecojušas regulējošās prasības un citi noteikumi.